

Щербань Ірина,

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

(м. Умань, Україна)

КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Функціональний аспект іноземної мови як засобу реального та повноцінного спілкування з людьми з інших країн обумовлює необхідність належної підготовки фахівців у відповідь на соціальне замовлення суспільства, відповідно до якої оволодіння іноземною мовою має на меті не лише отримання лінгвістичних знань, але й формування умінь і навичок практичного її застосування. Уміння використовувати іноземну мову в повсякденному житті передбачає спілкування іноземною мовою, її залучення в усну чи писемну комунікацію. Аналіз наукової літератури свідчить про зацікавленість вітчизняних та зарубіжних учених (Л. Виготський, Г. Китайгородська, Л. Литвинова, А. Маслоу, Е. Носенко, К. Роджерс, Дж. Соарс, Л. Соарс, Н. Яковлева та ін.) різноманітними аспектами підвищення ефективності навчальної діяльності. Дослідження О. Вєтохова, О. Волобуєва, О. Зимньої, Г. Китайгородської показують, що засвоєння іноземної мови студентами потребує не лише розвитку іншомовних здібностей, але й комунікативної гнучкості, тренованості відповідних когнітивних процесів, емоційної стійкості та активної психологічної залученості в процес навчання.

Проте, як свідчить практика, більшість студентів, які вступають у спілкування іноземною мовою, відчують психологічні труднощі та мають комунікативні бар'єри, що зумовлюються їх індивідуально-психологічними особливостями. Комунікативний бар'єр в процесі оволодіння іноземною мовою може бути викликаний відсутністю навичок іноземної мови (сприйняття мови на слух, розуміння артикуляції) та характеризуватися скутістю, невпевненістю, розгубленістю студентів у різних ситуаціях спілкування, які демонструють їхнє погане знання мови, заважають ефективній взаємодії та обміну інформацією.

Аналізуючи проблему змістовного визначення поняття комунікативного бар'єра, Н. Яковлева у дисертаційному дослідженні «Психолого-педагогічні умови подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови» пропонує тлумачення цього феномена щодо процесу вивчення іноземних мов як психологічного явища, що призводить до блокування ефективного спілкування у процесі спільної діяльності. Така ситуація виникає внаслідок недостатньої мотивованості навчання, неадекватної самооцінки, несприятливої психологічної атмосфери у навчальній групі та відсутності навичок й умінь, необхідних для реалізації процесу спілкування [1].

Комунікативний бар'єр – це індивідуальна неможливість оволодіти мовою або користуватися наявними знаннями (так званий суб'єктивний бар'єр). Комунікативний, або психологічний бар'єр, як правило, виникає як наслідок попереднього досвіду вивчення іноземної мови через наявність розбіжностей між мотивами й діяльністю, рівнем вимог та реальними досягненнями, усвідомлення недостатності своїх знань для висловлення думки і очікування негативної оцінки з боку слухачів. Це своєрідний іспит на стійкість самооцінки, бо зрештою комунікативна тривога може «розхитати» рівень домагань, знизити впевненість у собі – і, як наслідок, дезорганізувати діяльність: що вища тривога, то більше деструктується діяльність, чим більш дезорганізована діяльність, тим вищою стає тривожність, виникає своєрідний внутрішній опір мові – мовленнєвий бар'єр. Особливо це притаманне студентам-першокурсникам, адже вони ще не адаптувалися до нових умов навчання, не почувають себе впевнено серед однокласників, виявляють страх та недовіру до нового викладача.

Ці бар'єри виявляються через:

- скутість і невпевненість у собі, зумовлену помилками та промахами;
- небажання говорити з помилками перед групою;
- острах викликати сміх або несхвалення;
- скутість у ситуації розмови в парі із «сильним» (тим, хто добре володіє мовою) співрозмовником;

- побоювання можливої загрози завищеній самооцінці порівняно з реальними успіхами;
- невміння застосовувати знання в ситуації реального спілкування;

Лише досвід та майстерність викладача, його фахова компетентність можуть допомогти студенту подолати комунікативні бар'єри, що заважають йому розвиватися, виявляти свої здібності та можливості на занятті з іноземної мови. Серед умов подолання комунікативних бар'єрів при вивченні іноземної мови виділяють:

- створення сприятливого психологічного клімату в студентській групі;
- коригувальний вплив на неадекватний рівень домагань і самооцінку;
- формування навичок спілкування за допомогою активізації резервних можливостей особистості й використання соціального досвіду студентів [1].

Атмосфера доброзичливості та взаємодопомоги заохочує студентів мислити, працювати, досягати успіху, адже повага і взаємна підтримка підсилюють почуття власної гідності, стимулюють розвиток інтелектуальних здібностей, самостійності і впевненості у власних силах. Дієвими є також усмішка, добрий гумор, висока педагогічна культура викладача. За таких умов студент позбавляється страху припуститися помилки, нівелюється загроза його повноцінності. Діяльність викладача, націленого на подолання комунікативних бар'єрів передбачає відмову від авторитарного стилю спілкування зі студентами та перехід до демократичного стилю, повагу до особистості студента, гуманістичність спілкування, визнання права на індивідуальність. Педагог повинен враховувати різні етапи та рівні засвоєння студентами матеріалу, що вивчається, та надавати пріоритет процесу, а не результату навчання. Навчання повинно носити форму діалогу, ґрунтованому на толерантності та бажанні зрозуміти студента. Взаємодія з позиції співробітництва сприяє вищій результативності навчання та визначається як орієнтація на психолого-педагогічне супроводження особистісно-професійного розвитку та саморозвитку студента.

Впровадження визначених педагогічних умов навчання іноземної мови сприяє покращенню ставлення студентів до навчання взагалі та до вивчення іноземної мови зокрема, до спілкування іноземною мовою, до носіїв мови та викладачів, до себе як особистості; формуванню вмінь ставити та усвідомлювати мету власної діяльності, приймати рішення у звичайних, нестандартних та непередбачених ситуаціях, розширенню досвіду міжособистісних відносин, знаходженню індивідуального стилю спілкування, позбавленого закомплексованості та невпевненості в собі.

Важливість вирішуваних завдань зобов'язує вузи переглянути зміст освіти, розробити нову концепцію викладання іноземних мов, чітко визначити пріоритетні напрямки та завдання, шукати нові методи навчання з метою надання студенту можливостей отримати навички та вміння, необхідні для здійснення майбутньої професійної діяльності, стати універсально освіченим, конкурентоздатним фахівцем, що дозволить йому успішно інтегруватися в міжнародні суспільно-економічні відносини і стати повноправним учасником процесу глобалізації сучасного суспільства.

Список використаної літератури:

1. Яковлева Н.В. Психолого-педагогічні умови подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Н. В. Яковлева. – К., 2003. – 20 с.